

og uproblematiserede selvforståelse – men det skal samtidig retfærdigvis tilføjes, at nogle af de greb som normalkunsthistorien betjener sig af, i en vis udstrækning er nødvendige, ja måske ligefrem uudryddelige, da de jo er indlejret i sprogets former. Hvis den konstante problematisering af kunsthistoriefagets mulighedsbetingelser skal opretholdes, og hvis forskellene skal have konstant forrang frem for lighederne, ja så vil det ikke blot – som Hans Dam Christensen udtrykker det – være blevet sværere at læse og skrive kunsthistorie, det vil – i hvert fald hvad angår populærfremstillingen af kunst – være blevet stort set umuligt at sige noget om noget som helst. Det ved Hans Dam Christensen imidlertid godt, og han gør sig da også store anstrengelser for at diskutere med de opfattelser, som hans bog går i clinch med, frem for blot at forkaste dem. Som et værk, der ikke blot kritiserer og problematiserer, men i lige så høj grad forsøger at åbne op for en genforhandling af kunsthistoriefagets selvfølgelige praksis- og diskursformer, er *Forskningens Kunst* derfor et væsentligt bidrag til den hjemlige kunstinstitutions fornyelse og selvkritik.

Ulrik Bisgaard

Metaforer?

George Lakoff og Mark Johnson, *Hverdagens metaforer*, 268 sider, 275 kr., Hans Reitzels Forlag. Anders Fogh Jensen, *Metaforens magt – Fantasiens fostre og fornuftens fødsler*, 252 sider, 278 kr., Modtryk.

Det er to flotte udgivelser om metaforens betydning for menneskets sprog og tænkning, der er udkommet – Anders Fogh Jensens bog udkom for over halvandet år siden, men den er taget med i denne anmeldelse, fordi den supplerer og udvider problemstillingen i forhold til Lakoff & Johnson. Den grundlæggende tanke hos L&J er, at metaforiske begrebsstrukturer spiller en altafgørende rolle for vores tænkning og forståelse, og at det altså ikke kun er forbeholdt det litterære felt, men at det gennemsyrrer vores dagligdags-sprog. Metaforer og begreber udgør normalt en modsætning, men L&J insisterer på forbindelseslinjen, idet metaforer altid er struktureret systematisk med grund i et begrebsligt udsagn af typen: DISKUSSION ER KRIG. Herudfra kan forfatterne for det første vise, hvorledes en række metaforiske udsagn udspringer af dette ”grundbegreb”, som altså også selv er metaforisk: at forsvare og angribe standpunkter, at vinde en diskussion, at skyde argumenter i sæk vinder deres betydning ud fra DIS-

KUSSION ER KRIG. Der dannes et helt erfaringsfelt omkring ”grundbe- grebet” såsom positionering, manø- rering, tilbagetrækning, sejr, nederlag, som ikke er tilfældige, overfladiske betegnelser, men som overhovedet udtrykker den måde, hvorpå vi be- væger os på i en diskussion. For det andet peges der på, at tværgående betydningssammenhænge skabes i det øjeblik to overordnede metaforer som DISKUSSION ER KRIG og DISKUSSION ER EN BYGNING går sammen, for eksempel: Funda- mentet for dine argumenter vil blive revet ned af din modstander.

Deri stemmer AFJ overens med L&J, og han uddyber ved at påpege, at me- taforen ikke blot er en ordnet orden, men en orden der bestandigt ordner og altså skaber nye systematiske sam- menhænge. Til forskel fra L&J fore- tager AFJ også større idehistoriske studier i, hvorledes grundmetaforer strukturerer filosofers erkendelses- teori og metafysik. Det kan man godt savne hos L&J – selvom det ikke er deres ærinde – at de ikke blot påviste metaforene som grundlæggende strukturer i vores dagligdagssprog, men at de for eksempel med metafo- ren TEORI ER EN BYGNING ud- foldede dets begrebslige virkningshi- storie. Det er nærmest en banalitet, at vi omtaler en teori arkitektonisk som havende et fundament eller grundlag med en solid struktur og konstrueret ud fra et ønske om rumlighed. Når alt det er sagt, bliver det først virke-

ligt interessant. For hvad er det for en afgørelse i vores vestlige, filosofiske tradition, der bringer det teoretiske i forbindelse med arkitektonik, hvilket bliver skæbnesvangert for den filo- sofiske og videnskabelige tænkning. Det er et arbejde, som Friedrich Nietzsche for over hundrede år siden lagde grundstenen til, og som bl.a. Martin Heidegger og Michel Fou- cault har bygget videre på. Når L&J så i indledningen til deres bog skriver, at den moderne filosofi ikke har ind- optaget lingvistikens væsentligste indsigter, så er det som om – hvilket er tendensen i den angelsaksiske ver- den – at de med ”moderne filosofi” kun mener engelsk og amerikansk erkendelsesteori.

Hos AFJ er det præcis den ikke- angelsaksiske tradition, der står i cen- trum, og han viser indirekte, hvordan L&Js opgør med subjektivism og objektivism er en gentagelse af hvad Nietzsche gjorde hundrede år tidli- gere. L&Js bog udkom i 1979, og det er givet, at de har fundet det nødven- digt at tage et opgør med herskende strømninger på det tidspunkt. Den tredje vej, som de skitserer, er imid- lertid allerede gået godt til i den kon- tinentale filosofi i det 20. århundrede, og i denne tradition har det handlet om, at udgrave vores egne rødder igennem et destruktionsarbejde af alle de virkningshistoriske lag som spærrer for indsigten i vores egen eksistensgrund. L&Js bog fungerer godt som et katalog over hvad, der er styrende for det, som man til daglig

siger og gør, men ud fra et filosofisk perspektiv forbliver alt dermed uigen-nemsigtigt. Når de giver eksempler på, at ”man” opfatter tiden som en beholder, en genstand eller en rejse, og at ”man” derudfra italesætter sin forståelse af tiden, så er der endnu ingen ting sagt om tidens væsen. L&J siger ganske vist, at metaforer altid kun fremhæver aspekter, men – filo-sofisk set – er der ikke en gang blevet peget på et aspekt ved tidens væsen igennem de tre metaforer.

Det forekommer mig ikke at være urimeligt at konfrontere L&J med en filosofisk problemstilling, som over-skrider bogens sigte, eftersom de selv vil tage et opgør med ”vestlig filoso-fi”. Opgøret er imidlertid for længst i gang, og bogens mulige revolutionære sigte forvandler sig snarere til en konservativ fremstilling af metafo-rens herredømme. Både litteraturen og filosofien har igennem hele det 20. århundrede ført en kamp imod meta-forens magt. Metaforer skal holdes i kort snor, sagde Per Højholt engang, for ellers går de og pisser overalt. Det er denne kritiske optik, som L&Js bog skal suppleres med, hvilket del-vist kommer til udtryk i AFJs bog om metaforens magt.

Blandt andet i studierne af Bache-lard, Barthes og Foucault udstilles den modstand, som sproget yder tan-kens frirum. AFJ tilskriver imidlertid metaforen en produktivitet og en frihedsskaben, fordi den aldrig ende-gyldigt lukker forståelseshorizonten, men muligheden for at udvide de

metaforiske betydningssammenhæn-ge er bestandigt til stede.

Begge bøger er fantastisk gen-nemarbejdede, og skærper ens op-mærksomhed omkring metaforens dobbelte evne til at åbne horisonter og samtidig lukke dem. Lukningen er udtryk for metafysisk forstenede begreber, mens åbningen er den ved-varende produktion af merbetydning. Jeg mener dog, at den måde, hvorpå begge bøger bedriver metafysikkritik ikke fuldbyrder kritikken, men bliver stående på halvvejen uden at følge de metafysiske spørgsmål til dørs. AFJs analyse af Descartes’ Meditationer viser, hvorledes OP ER GODT, SANDHED ER KLARHED og en lang række andre grundmetaforer er styrende for Descartes’ begreb om selvet, verden og Gud. Metaforteo-rier forbliver imidlertid deskriptive. Deres metafysik- og kulturkritik går ud på at vise, at nogle bestemte meta-forer bliver styrende – underforstået: det kunne lige så godt være nogle andre metaforer, hvilket det også er i andre kulturer. Dermed er endnu intet sagt om væsensindholdet af for eksempel selvet, verden og Gud. Det er heller ikke metaforteoriers ærinde, men det er blot for at sige, at når spørgsmålene virkeligt stiller sig: på hvilken måde har mennesket et selv, og på hvilken måde står det i et forhold til verden og Gud, så kan den tænkende ikke forlade sig på metaforer og teorier om metaforer. For alle tre relationer peger ud over hvad mennesket formår at struktu-

rere med sit sprog, og det er præcis, hvad metaforer er: menneskets måde at orientere sig på i tale og handling. Når AFJ analyserer Descartes så har han ingen hermeneutisk interesse i at spørge til og tænke med Descartes' begreber. Hvorfor placerer Descartes Gud i ophøjet transcendent? – Det er ikke, fordi OP ER GODT, men snarere ønsker Descartes med sin ”metafor” at lade den pege ud over enhver menneskelig relationalitet, hvilket antydes i ordet ”infinity”. Både L&J og AFJ vil naturligvis fastholde, at det mislykkes for Descartes, for sproget er metaforisk struktureret, og det betyder, at mennesket ikke kan springe over sig selv, når det ytrer sig. Det er sandt, hvis mennesket er målet for alt, der er til.

Jonas Holst Sørensen

Den bedste af alle verdener

Peter Thielst, *Den bedste af alle verdener. De store utopier og de små visioner*, København: Tiderne Skifter, 2001, 160 s.

Peter Thielsts lille bog om de store utopier minder på en måde om en udvidet udgave af den type ’uddybende’ temaartikler, som med

ujævne mellemrum gerne fylder en side eller to (ofte kultursektionens eller søndagsbilagets forside) i de større danske dagblade. Typisk vil en af avisens mere erfarne skribenter eller en formidlingsivrig og markedsførbar forsker udfolde sig om et aktuelt, men facetteret emne som f.eks. prævention, selvmordsaktioner, krigsstrategi, madlavning, skolegang, prisfastsættelse osv. Nogle gange laves der en hel serie af artikler, og så er temaet ikke sjældent hentet fra forskellige mytologier (de syv døds-synder, apokalypsens fire riddere, de ni muser). Der er nogle historiske anstrøg, et strejf af antropologi, lidt skitsering af teoretiske opfattelser, men altid uden at emnets *aktualitet* glider af syne (det er jo trods alt et dagblad, der skrives). Den dannede dagbladslæser glædes ved disse artikler, og har man ikke tid til omveje fra overfladen lige nu, gemmes artiklen til senere læsning. For artiklerne er interessante, de omhandler et tema ’i tiden’, som man gerne vil have mere at vide om; man tilbydes historisk belysning, anekdoter og baggrundsstof, der står ud fra avisens sædvanlige dag-til-dag reportager – man læser opmærksomt og stilles tilfreds. Men måske angår denne tilfredshed snarere ens eget valg af en ’kultiveret’ avis, som jo beviseligt har ’uddybende’ læsestof; for to dage senere kan man måske huske, at man har læst artiklen, men næppe hvad man lærte af den. Eller tværtimod – i den nok hyppigst forekommende situation